

بررسی میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه با تأکید بر اندیشه امام خمینی(ره)[#]

علی اکبری معلم^۱

چکیده

هدف: موضوع «میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه با تأکید بر اندیشه امام خمینی(ره)» با هدف تحلیل میزان آشنایی یا عدم آشنایی طلاب با ولایت فقیه، مورد پژوهش قرار گرفت. روش‌شناسی پژوهش: روش تحقیق پیمایش است و مبتنی بر اطلاعات کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه می‌باشد؛ پس از بررسی و معرفی شاخص‌های ولایت فقیه در ابعاد مذکور، پرسش‌نامه ساخته شد و داده‌های جمع‌آوری شده با کمک نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۲ و با استفاده از روش تحلیل آماری داده‌های کمی و تکنیک تحلیل آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد، میزان آشنایی طلاب با شرایط ۶۵ با وظایف ۷۶ و با اختیارات ولایت فقیه ۷۷ درصد و در مجموع ۷۱ درصد است. یافته دیگر پژوهش این است که چهار متغیر زمینه‌ای در میزان آشنایی طلاب با ولایت فقیه تأثیر نداشته ولی چهار متغیر دیگر مؤثر بوده است. نتیجه‌گیری: در این پژوهش، جنبه‌های قوت و ضعف میزان آشنایی طلاب با کمک چهارده گویه در سه شاخص سنجش شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه، مشخص شد؛ آشنایی طلاب با دو گویه ضعیف، با دو گویه دیگر متوسط، با شش گویه خوب و با چهار گویه عالی بود که در مجموع، خوب ارزیابی شده است. نظر به اهمیت موضوع، انتظار محقق از عوامل جامعه‌پذیری سیاسی از جمله حوزه علمیه در حفظ و انتقال باور ولایت فقیه به طلاب، بیش از این میزان بوده است.

کلیدواژه‌ها: طلاب، ولایت فقیه، اندیشه امام خمینی(ره)، امام خمینی(ره)،

[#] این مقاله حاصل بخشی از پروژه پژوهشی نگارنده است که با عنوان «بررسی میزان آشنایی طلاب سطوح مختلف حوزه‌های علمیه با موضوع ولایت فقیه با تأکید بر اندیشه سیاسی امام خمینی(ره)» در سال ۱۳۹۹ در پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی انجام یافته است. در همین جا از ناظر علمی جناب استاد دکتر نجف لکنزایی و ناظر روشی آقای دکتر نعمت‌الله کرم الهی و مدیر و اعضای گروه علوم سیاسی تشکر می‌نمایم.

Email: a.akbarimollem@isca.ac.ir

۱- استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ایران

مقدمه

با طرح نظریه ولایت فقیه توسط امام خمینی (ره) به عنوان طرح جایگزین نظام شاهنشاهی، طلاب و روحانیون طرفدار اسلام سیاسی در تبیین آن و جلب نظر مردم، تلاش‌های مؤثری انجام دادند که منجر به پیروزی انقلاب اسلامی و تأسیس نظام جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر اندیشه حضرت امام (ره) با محوریت ولایت فقیه شد. بی‌شک، از عوامل استمرار حاکمیت اسلام سیاسی، تلاش مستمر طلاب در حفظ و انتقال باور ولایت فقیه به نسل جدید است. لازمه حفظ و انتقال باور ولایت فقیه، آگاهی سیاسی طلاب است؛ تا بتوانند مشارکت سیاسی نمایند و رفتار سیاسی موفق‌تری را تجربه کنند. اساساً انقلاب اسلامی با آگاهی مستمر نیروهای اجتماعی همراه بوده و با جلب نظر مردم به کارش ادامه داده است و حفظ این سیاست مهم مورد تأکید امام راحل نیز قرار داشت (صحیفه امام، ۱۹۹۹، ج ۱۳: ۵۳۴؛ ج ۱۱: ۲۲۳؛ وصیت‌نامه سیاسی الهی امام، ۱۳۹۳: ۷۶) بدیهی است، برای حفظ باورها باید تلاش مستمر داشت؛ چرا که در این صورت و با جامعه‌پذیری سیاسی می‌توان از استواری قوانین، استمرار قدرت سیاسی و اطاعت مردم از نظام (مک‌آیور، ۱۹۶۵: ۲۲، ۹۲ و ۹۶) و افزایش مشارکت سیاسی شهروندان (کمالی، ۱۹۹۵: ۴۶) برخوردار شد. دغدغه این است که آیا طلاب اکنون نسبت به این باور کانونی نظام از آگاهی لازم برخوردارند؛ تا بتوان به استمرار حمایت آگاهانه آنان از نظام و حفظ و انتقال باور ولایت فقیه، اطمینان یافت؟ از آنجا که نظام ارزشی، مرجع رفتار انسان است (توسلی، ۱۹۹۰: ۲۳۰)؛ و مرحله‌آشنایی، پایه التزام و رفتار انسان به حساب می‌آید، پس لازم است میزان آشنایی و جنبه‌های قوت و ضعف مروجان اصلی ولایت فقیه با ابعاد ولایت فقیه مورد بررسی قرار گیرد.

نظر به گستردگی مباحث مربوط به موضوع ولایت فقیه و ضرورت رعایت اختصار در تدوین مقاله و انتخاب مباحث مهم از موضوع مذکور، پرسش اصلی این است که میزان آشنایی طلاب سطوح مختلف حوزه‌های علمیه با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه چقدر است؟ در مطالعه اکتشافی روشن شد که در این موضوع با رویکرد جامعه‌شناسی سیاسی و با تأکید بر اندیشه امام خمینی (ره) به‌ویژه با شاخص‌بندی ابعاد موضوع ولایت فقیه، تحقیقات و آثار علمی قابل توجهی وجود ندارد. البته در خصوص موضوع ولایت فقیه تاکنون ده‌ها کتاب و مقاله به صورت مستقل و غیرمستقل توسط اشخاص حقیقی و حقوقی منتشر شده است؛ که تمرکزشان بر ابعاد نظری فلسفه سیاسی و فقه سیاسی است؛ اما وجه تمایز این پژوهش با تحقیقات گذشته و تمرکز آن بر شاخص‌بندی ابعاد ولایت فقیه و بررسی میزان آگاهی طلاب از شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه با محوریت اندیشه حضرت امام (ره) با روش پیمایش است. که این نوع بررسی کاملاً جدید بوده و با نوآوری در تبیین وضع موجود و ارائه راهکار برای حصول به وضع مطلوب توأم است.

هدف اصلی تحقیق، بررسی میزان آشنایی یا عدم آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه است. چارچوب نظری تحقیق، رویه جاری فقها و صاحب نظران مسلمان به ویژه حضرت امام(ره) در بررسی مباحث مربوط به موضوع ولایت فقیه می باشد.

روش مناسب برای بررسی موضوع، روش تحقیق پیمایش^۱ است. علت استفاده از روش پیمایش در این پژوهش آن است که جمع آوری داده‌ها از جمعیت گسترده‌ای صورت می‌گیرد و مکان اجرای پژوهش نیز وسیع است و محقق با مشاهده تغییر ویژگی در واحدهای تحلیل^۲ و دنبال کردن تغییرات دیگر (دی. ای. د. واس^۳، ۲۰۱۱: ۱۵)، در پی فهم میزان آشنایی طلاب با موضوع ولایت فقیه می‌باشد. در واقع با اجرای پیمایش و با دقت در متغیرها، پرسش‌نامه، کیفیت تکمیل پرسش‌نامه و تحلیل درست آنها، می‌توان بر نتایج و یافته‌های آن اطمینان کرد.

در این پژوهش از دو روش کتابخانه و پرسش‌نامه استفاده شد. مباحث نظری با مطالعه و فیش برداری از آثار حضرت امام و سایر صاحب نظران اسلامی انجام شد و در بخش عملیاتی، با استفاده از پرسش‌نامه برای جمع آوری داده‌ها اقدام شد. شکل و ساختار پرسش‌نامه به این صورت است که تعداد ۸۰ سؤال در سه دسته طبقه‌بندی و با طیف سه و پنج‌گانه لیکرت تنظیم و نمره گذاری شد.

جمعیت آماری این تحقیق، طلاب مرد و زن بین سنین ۱۸ تا ۷۰ ساله که در چهار سطح یک، دو، سه و چهار در سال ۱۳۹۹ در حال تحصیل و فعالیت‌های علمی و تبلیغی بوده‌اند.

حجم نمونه آماری بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران^۴، ۳۸۳ نفر تعیین شد؛ اما به دلیل اهمیت و حساسیت موضوع، تعداد نمونه را به ۱۱۰۹ نفر افزایش دادیم؛ تا بدین وسیله ضریب اطمینان به واقعیت را بالاتر ببریم.

ارزیابی میزان آشنایی طلاب با ابعاد ولایت فقیه بدین صورت طبقه‌بندی شده است: کسب امتیاز ۵۰ به پایین، ضعیف، ۵۰ تا ۶۰ متوسط، ۶۰ تا ۸۰ خوب و ۸۰ تا ۱۰۰ عالی ارزیابی می‌شود.

روش تحلیل در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل آماری داده‌های کمی اعم از یک، دو و چند متغیره آماری و با استفاده از تکنیک‌های تحلیل آماری مثل جدول انجام شده است.

توزیع حجم نمونه آماری طلاب به شرح جدول ذیل است.

1. Survey research method

۲. واحدهای تحلیل، واحدی است که از آن، اطلاعات به دست می‌آوریم؛ واحدی که خصوصیاتش را توصیف می‌کنیم. معمولاً در تحقیق پیمایشی مثل پژوهش حاضر، واحد تحلیل فرد است؛ طلابی که با پرسش از آنها، میزان آشنایی آنها را با موضوع ولایت فقیه به دست آورده، تحلیل می‌کنیم.

3. De Vaus, D. A.

4. Cochran

جدول ۱: توزیع حجم نمونه آماری طلاب

جمع	تعداد طلاب مرد و زن در سطوح مختلف تحصیلی								سطوح تحصیلی / جنس
	سطح چهار		سطح سه		سطح دو		سطح یک		
	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	
۱۱۰۹	۲۹	۱۷۸	۷۳	۳۹۵	۷۱	۲۵۲	۲۱	۹۰	جمع

از تکنیک آلفای کرونباخ برای سنجش ضریب پایایی (ثبات) پرسش‌نامه استفاده شده است؛ نتیجه آزمون پایایی و مقدار آلفای به دست آمده برای مقیاس‌های تحقیق و میانگین آن ۸۲ درصد یعنی بیش از ۷۵ درصد است؛ که بر پایایی بالا دلالت دارد.

مفاهیم اساسی تحقیق

در این جا مفاهیم اصلی تحقیق به طور مختصر تعریف می‌شوند:

آشنایی

لغت‌نامه‌ها، مفهوم آشنایی را به اطلاع، آگاهی و شناخت معنا کرده‌اند (دهخدا، ۱۹۹۴، جلد اول: ۱۱۰؛ انوری، ۲۰۰۲: ۱۱۷؛ عمید، ۱۹۸۴: ۴۷). منظور از مفهوم آشنایی در این جا، همان معنای لغوی آن یعنی اطلاع و آگاهی است؛ یعنی طلاب به چه میزان از شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه اطلاع و آگاهی دارند.

طلاب حوزه علمیه

منظور از طلاب حوزه علمیه، مجموعه‌ای از افراد است که در مدارس، مراکز و مؤسسات آموزشی و پژوهشی تحت پوشش مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه و یا به صورت آزاد در شهر قم به تحصیل دروس حوزوی منبعث از قرآن و اهل بیت علیهم السلام، انجام پژوهش و تبلیغ باورهای اسلامی اشتغال دارند (طارمی‌راد و همکاران، ۲۰۱۰: ۳۴۶).

موضوع ولایت فقیه

مراد از موضوع ولایت فقیه، مجموع مباحثی است که امام راحل (ره) و سایر فقها درباره‌ی نظریه ولایت فقیه مطرح کرده‌اند. البته منظور از ولایت فقیه در این مقاله، مباحث مربوط به شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه است که توسط حضرت امام و سایر صاحب‌نظران اسلامی مطرح شده است.

شاخص

لغت‌نامه‌ها، شاخص را به نشانه، نشان‌دهنده و الگو معنا کرده‌اند (دهخدا، ۱۹۹۴، ج ۸: ۱۲۳۱۱ و انوری، ۲۰۰۲: ۴۳۹۷)؛ و در فرهنگ علوم اجتماعی، شاخص به معنای نشانه یا اندازه‌ای از یک مفهوم آمده است که بر پایه یک رشته از مشاهدات استوار است (جولیوس گولد، ۲۰۰۵: ۵۴۰). شاخص در این مقاله، به معنای نشانه، نماینده و مفاهیم برجسته در موضوع شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه است؛ نشانه‌هایی که با کمک آنها می‌توانیم میزان آشنایی و یا عدم آشنایی طلاب را با ابعاد مذکور دریافت و تحلیل نماییم.

شاخص‌های سنجش آشنایی طلاب با ولایت فقیه

شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه، سه شاخص اصلی برای سنجش آگاهی طلاب با موضوع ولایت فقیه است. بنابراین، پس از تبیین هر شاخص، گویه‌های هر یک، استخراج و معرفی خواهد شد. که مبنای ساخت پرسش‌نامه قرار می‌گیرند.

ضرورت رعایت اصول و شرایط تهیه و تنظیم پرسش‌نامه (نادری، ۱۹۹۸: ۱۹۶؛ سرمد، ۱۹۹۹: ۱۴۱؛ نبوی، ۱۹۹۶: ۱۳۳؛ حسن‌زاده، ۲۰۱۰: ۲۶۰؛ دلاور، ۲۰۰۰: ۱۲۰؛ دی. ای. د واس، ۲۰۱۱: ۹۰)، تأکید بر اصول و محکومات مربوط به موضوع ولایت فقیه و پرهیز از بکارگیری مفاهیم و عبارات پیچیده و تخصصی، ضرورت رعایت سطح انتظار، عرف و سطح میانه آموخته‌های پاسخ‌گویان از دلایل انتخاب این تعداد از شاخص‌ها و گویه‌ها^۱ است.

شرایط ولایت فقیه

از شاخص‌های سنجش میزان آشنایی طلاب با ولایت فقیه، شرایط ولایت فقیه است. ولایت فقیه مستلزم برخورداری آنان از سه دسته از شرایط عمومی، اختصاصی و اخلاقی است.

از شرایط عمومی ولایت فقیه می‌توان به شرط عقل، ایمان و اسلام، تدبیر (امام خمینی، ولایت فقیه، ۱۹۹۹: ۳۷)، بینش صحیح سیاسی و اجتماعی، مرد بودن، پاک‌زادی (منتظری، ۱۹۹۰، جلد دوم: ۲۳ و ۳۵) و توانایی جسمی و روحی آنان اشاره کرد.

علم به قانون الهی و عدالت از شرایط اختصاصی ولایت فقیه است (امام خمینی، ۱۹۸۶: ۲۹). علاوه بر شرایط عمومی و اختصاصی، شرایط اخلاقی نیز برای ولایت فقیه لازم است. شرایط اخلاقی ولایت فقیه در دو قسم فضایل و رذایل مطرح می‌شود. از مهم‌ترین فضایل اخلاقی ولایت فقیه می‌توان به ایمان، رفق و مدارا، (امام خمینی، ۲۰۱۲: ۳۱۳) صداقت، شجاعت و ساده‌زیستی (همان: ۲۹۷ و ۳۰۸) اشاره کرد. ایمان فقیه حاکم، پشتوانه و عاملی برای ضمانت اجرای احکام الهی است. دلیل نیاز فقیه حاکم به فضیلت رفق و مدارا آن است که امر و نهی در ذائقه انسان تلخ و ناگوار بوده و موجب تحریک غضب انسان می‌شود و حاکم اسلامی با رفق و مدارا، این تلخی را جبران می‌کند و بدین سان، با شیرینی بیان و رفق و مدارا، دل شهروند متخلف را نرم و رام خواهد کرد؛ در واقع این ویژگی سبب فتح قلوب مردم می‌شود و رضایت آنان را در پی خواهد داشت (همان: ۳۱۷). از فضیلت دیگر مورد نیاز فقیه حاکم از نظر امام راحل، صداقت است؛ چرا که صادق بودن فقیه حاکم، مانع دیکتاتوری وی می‌شود و در نتیجه، نظرات خود را بر جامعه تحمیل نخواهد کرد (امام خمینی، صحیفه امام، ۱۹۹۹، ج ۱۴: ۹۰-۹۴؛ همان، ج ۱۶: ۲۰۲). همچنین حضرت امام معتقد است، فقیه حاکم باید ساده زیست نیز باشد؛ به دلیل آن‌که ساده زیستی وی سبب قدرت روحی فقیه حاکم می‌شود و در نتیجه، او می‌تواند در برابر ظلم و بی‌عدالتی بایستد و کارهای بزرگی را انجام دهد (همان، ج ۱۶: ۴۵۰-۴۵۳).

برخی از ردایل اخلاقی که فقیه حاکم باید از آنها پرهیز کند، می‌توان ردیله حُب دنیا (امام خمینی، ۱۹۹۲: ۱۲۰، ۱۲۴ و ۱۲)، حسادت (همان: ۱۰۵، ۱۰۶ و ۱۰۸-۱۱۰)، بُخل (منتظری، ۱۹۹۰: ۹۱ و ۹۲)، حرص (همان: ۹۵)، کبر و غرور (امام خمینی، ۱۹۹۲: ۷۹ تا ۹۹) و عجب (همان: ۶۱ تا ۷۲) را نام برد. بدیهی است که آلودگی روحی و ردایل اخلاقی در فقیه حاکم سبب از دست دادن ملکه عدالت ایشان و در نتیجه موجب فساد و دیکتاتوری وی می‌شود که در این صورت صلاحیت رهبری جامعه و مجوز اجرای احکام الهی را از دست خواهد داد. بنابراین، میزان آشنایی طلاب را با شرایط سه‌گانه مذکور ولایت فقیه مورد سنجش قرار خواهیم داد.

وظایف ولایت فقیه

یکی دیگر از شاخص‌های سنجش میزان آشنایی طلاب با ولایت فقیه، وظایف ولایت فقیه است؛ مهم‌ترین وظایف حاکم اسلامی از منظر حضرت امام عبارتند از: تبلیغ اسلام (امام خمینی، ولایت فقیه، ۱۹۹۹: ۱۱۶)، اجرای احکام الهی، برقراری نظام عادلانه اسلام، خدمت به مردم (همان: ۴۴ و صحیفه امام، ج ۴: ۲۰۱؛ ج ۱۸: ۷۸ و ۸۰-۸۱ و ج ۲۱: ۴۲۶)، اداره امور جامعه (امام، ولایت فقیه، ۱۹۹۹: ۴۰)، فرماندهی سپاه، دفاع از کشور، دادرسی و قضاوت (همان: ۶۰ و ۶۴)، حفظ مرزها از هجوم بیگانگان (همان: ۴۴)، تأمین رفاه نسبی مردم (همان: ۶۲ و ۵۷؛ صحیفه امام، ج ۴: ۲۰۱؛ ج ۵: ۵۱۸ و ج ۱۹: ۵۱) و جلب رضایت مردم (همان، ج ۱۶: ۴۹۱؛ ج ۱۷: ۲۵۳؛ ج ۱۸: ۳۷۸ و ۳۷۹؛ ج ۲۱: ۴۲۶).

یکی از فقهای معاصر، وظایف حاکم اسلامی را در چهار قسم «حفاظت از دین و جامعه اسلامی»، «افتا»، «قضاوت» و «ولایت» (اجرای احکام الهی) طبقه‌بندی کرده است (جوادی آملی، ۲۰۱۲: ۲۴۲).

اختیارات ولایت فقیه

از شاخص‌های سنجش میزان آشنایی طلاب با ولایت فقیه، اختیارات ولایت فقیه است. دو نظریه معروف در حوزه اختیارات ولی فقیه وجود دارد؛ بر اساس نظر قائلان به ولایت مقیده فقیه، ولی فقیه تنها در امور حسبیه ولایت دارد؛ اما بنا به نظریه ولایت مطلقه فقیه، همه اختیاراتی که برای پیامبر صلوات الله علیه و امامان معصوم علیهم السلام در شئون حکومتی ثابت بوده برای فقهای جامع شرایط نیز ثابت است (امام خمینی، ولایت فقیه، ۱۹۹۹: ۴۰-۴۲؛ همو، ۱۹۸۶: ۳۳).

به اعتقاد امام راحل، فقهای جامع شرایط از طرف خدا به‌عنوان حاکم، منصوب شده‌اند؛ منتها چاره‌ای جز رضایت و پذیرش عموم مردم جهت فعلیت ولایت فقها وجود ندارد؛ یعنی، تحقق خارجی ولایت فقیه به دو امر نصب شارع و رأی مردم وابسته است (امام خمینی، ۱۹۸۶: ۳۳؛ اکبری معلم، ۲۰۱۷: ۱۱۳). البته سیره عملی، سخنان و مکتوبات حضرت امام بیانگر اهتمام وی به نظر مردم است؛ به‌نحوی که امام، رأی اکثریت مردم را معتبر و لازم الاجرا می‌داند (امام، صحیفه امام، ۱۹۹۹، ج ۹: ۳۰۴). ایشان برای حراست و ضمانت

استمرار نقش مردم در حکومت فقیه جامع شرایط، بر رعایت حقوق مردم مثل حق نصیحت (همان، ج ۸: ۴۸۷-۴۸۸)، حق انتقاد (همان، ج ۵: ۴۰۹)، حق اعتراض و نظارت مردم (همان، ج ۸: ۵-۶) تأکید دارد. به دلیل همین نقش برجسته مردم در حکومت است که وی تصریح می کند، حکومت اسلامی موظف به آگاهی بخشی و جلب نظر مردم به صورت هماهنگ و مستمر می باشد (همان، ج ۸: ۱۲۶-۱۲۷؛ ج ۱۹: ۳۷ و ۳۶؛ ج ۱۱: ۳۴؛ ج ۵: ۳۲۲؛ ج ۱۷: ۲۵۱-۲۵۲؛ ج ۸: ۱۲۶-۱۲۷؛ امام، ۲۰۱۴: ۵۴).

۱۴ گویه از شاخص های مذکور استخراج شد و میزان آشنایی طلاب سطوح مختلف حوزه های علمیه با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه، با ۱۴ گویه مندرج در جدول زیر مورد بررسی قرار می گیرد. مطابق استاندارد، یک سوم گویه ها به صورت منفی و مابقی مثبت طراحی شده اند.

جدول ۲: گویه های مربوط به شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه

گویه ها
علم به قانون الهی از شرایط اخلاقی و عمومی برای ولایت فقهی است.
صداقت، شجاعت و ساده زیستی از شرایط اخلاقی ولایت فقهی است.
دور بودن فقیه از حب به دنیا، حسادت و کبر از شرایط اخلاقی ولایت فقهی است.
اگرچه آلودگی روحی ولی فقیه سبب دیکتاتوری و انحطاط می شود ولی موجب سلب صلاحیت فقیه از ولایت نمی شود.
وجود رفق و مدارا در ولی فقیه سبب تصرف قلوب مردم و جبران تلخی اجرای قوانین و نهی از منکر می شود.
شدت و سخت گیری شهروندان توسط ولی فقیه موجب تلخی ذائقه مردم و تنفر آنان از حکومت اسلامی می شود.
عقل، ایمان، تدبیر، بینش صحیح سیاسی و اجتماعی از شرایط عمومی برای ولایت فقهی است.
تشکیل حکومت اسلامی برای اجرای احکام الهی بر فقهای جامع شرایط واجب نیست.
در صورت عدم امکان تشکیل حکومت اسلامی توسط فقیه جامع شرایط، ولایت از آنان ساقط می شود.
حفظ دین و جامعه اسلامی، افتاء، قضاوت و ولایت از وظایف اصلی ولی فقیه است.
تبلیغ اسلام، خدمت به مردم و جلب رضایت مردم از وظایف ولی فقیه است.
ولی فقیه در حکومت اسلامی، رهبری دینی و سیاسی مردم را برعهده دارد.
ولی فقیه در حکومت اسلامی عهده دار امور عمومی و خصوصی شهروندان است.
اختیارات ولی فقیه در اداره جامعه و حکومت همانند پیغمبر و امامان معصوم است.

تحلیل داده ها و یافته های پژوهش

پس از تکمیل و جمع آوری پرسش نامه، داده های به دست آمده با استفاده از تکنیک های تحلیل آماری مثل جدول، تحلیل شد و یافته های تحقیق در سه قسم به شرح ذیل می آید.

الف) ویژگی های فردی و خانوادگی پاسخ گویان

برخی از یافته های مربوط به سیمای فردی و خانوادگی نمونه آماری به شرح زیر است:

- پاسخ گویان مرد ۸۲/۱ درصد و پاسخ گویان زن ۱۷/۹ درصد هستند؛

- ۴۸/۲ درصد پاسخ‌گویان از گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال و جمع پاسخ‌گویان در دو گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ و ۳۰ تا ۴۰ سال، ۷۴ درصد را شامل می‌شود؛ یعنی، بیشتر پاسخ‌گویان از طلاب نسل سوم انقلاب اسلامی هستند و حدود ۲۳ درصد آنان از رده سنی ۴۰ تا ۷۰ سال یعنی از نسل دوم انقلاب اسلامی می‌باشند؛
- پاسخ‌گویان متأهل ۸۶ درصد و مجردها ۱۳/۶ درصد را شامل می‌شود؛
  - ۹۷/۴ درصد پاسخ‌گویان شهری و ۲/۴ درصد آنان روستایی هستند؛
  - پاسخ‌گویان دارای تابعیت ایرانی ۸۳/۵ درصد و دارای تابعیت خارجی ۱۶/۵ درصد را شامل می‌شود؛
  - ۱۰ درصد پاسخ‌گویان در سطح یک حوزوی، ۲۹/۱ درصد در سطح دو، ۴۲/۲ درصد در سطح سه و ۱۸/۷ درصد در سطح چهار حوزوی هستند؛
  - ۴۳/۵ درصد از پدران و ۶۲/۱ درصد از مادران طلاب شرکت کننده در این پیمایش، بی‌سواد یا دارای تحصیل ابتدایی و مابقی دارای مدارج تحصیلی سبک تا دکترا هستند؛
  - شغل پدران جامعه آماری به میزان ۲۷/۴ درصد کارگری، کشاورزی و مانند آن است و ۸۵/۵ درصد از شغل مادران طلاب، خانه‌داری است و مابقی دارای مشاغل کارمندی، فرهنگی و آزاد می‌باشند.
- توزیع طلاب جامعه آماری بر اساس متغیرهای زمینه‌ای مثل سطح تحصیلی، تابعیت، جنس، سن و محل تحصیل، متناسب با نرخ جمعیت طلاب و الگوی نمونه‌گیری می‌باشد.
- ب) تحلیل میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه**
- برای بررسی میزان آشنایی طلاب با هر یک از شاخص‌های اصلی، نخست جدول میانگین آشنایی طلاب آورده می‌شود، سپس تحلیل و یافته‌های تحقیق مد نظر قرار می‌گیرد.
- ۱. تجزیه و تحلیل میانگین آشنایی طلاب با شرایط ولایت فقیه**
- میزان آشنایی طلاب با شرایط ولایت فقیه با هفت گویه به شرح جدول زیر مورد سنجش قرار گرفت.

جدول ۳: میانگین آشنایی طلاب با شرایط ولایت فقیه

شماره گویه‌ها	گویه‌ها	میانگین آشنایی
۱	علم به قانون الهی از شرایط اخلاقی برای ولایت فقیه است.	۳۷/۸
۲	صداقت، شجاعت و ساده‌زیستی از شرایط اخلاقی ولایت فقیه است.	۷۷/۷
۳	دور بودن فقیه از حُب به دنیا، حسادت و کِبَر از شرایط اخلاقی ولایت فقیه است.	۷۸/۱
۴	اگرچه آلودگی روحی ولی فقیه سبب دیکتاتوری و انحطاط می‌شود ولی موجب سلب صلاحیت فقیه از ولایت نمی‌شود.	۷۸
۵	وجود رفق و مدارا در ولی فقیه سبب تصرف قلوب مردم و جبران تلخی اجرای قوانین و نهی از منکر می‌شود.	۵۸/۷
۶	شدت و سخت‌گیری شهروندان توسط ولی فقیه موجب تلخی ذائقه مردم و تنفر آنان از حکومت اسلامی می‌شود.	۳۶/۲

۹۴/۱	عقل، ایمان، تدبیر و بینش صحیح سیاسی و اجتماعی از شرایط عمومی برای ولایتِ فقها است.	۷
۶۵/۸	میانگین	

مطابق داده‌های جدول بالا، بیش از ۹۴ درصد پاسخ‌گویان به گویه هفتم، پاسخ صحیح داده‌اند؛ که عالی ارزیابی می‌شود؛ به عبارت دیگر، بیش از ۹۴ درصد از طلاب شرکت‌کننده در پیمایش آگاهی دارند که عقل، ایمان، تدبیر و بینش صحیح سیاسی و اجتماعی از شرایط عمومی برای ولایتِ فقها است. دلیل آشنایی بالای طلاب با گویه مذکور، احتمالاً معروف بودن گویه و موفقیت عوامل جامعه‌پذیری سیاسی در انتقال آن به طلاب می‌باشد.

حدود ۳۶ درصد طلاب با گویه ششم آشنایی دارند؛ که ضعیف ارزیابی می‌شود؛ به عبارت دیگر، اکثر طلاب نمی‌دانند که از نظر امام، شدت و سخت‌گیری شهروندان توسط ولی‌فقیه موجب تلخی ذائقه مردم و تنفر آنان از حکومت اسلامی می‌شود. احتمالاً درصد پایین آشنایی طلاب با این گویه، ناشی از شأن و جایگاه عظیم ولایت فقیه و نایب امام زمان بودن ولی فقیه در ذهن طلاب باشد. در نتیجه درک این معنا و تصور برایشان سنگین آمده است که ولی فقیه سخت‌گیری نماید و این سخت‌گیری به صورت طبیعی سبب بدبینی مردم از نظام شود؛ اما این یک مسأله و درک عقلی است که باید برای پیشرفت امور و دستیابی به اهداف، از رفق و مدارا برخوردار باشیم.

حدود ۳۸ درصد طلاب با گویه یک آشنایی دارند؛ که ضعیف ارزیابی می‌شود؛ یعنی اکثر طلاب آگاهی ندارند که علم به قانون الهی از شرایط اختصاصی برای ولایتِ فقها است؛ نه از شرایط اخلاقی. احتمالاً علت درصد پایین آشنایی طلاب و ارائه پاسخ غلط آنان به گویه مذکور، طرح منفی گویه یاد شده و عدم دقت پاسخ‌گویان در این خصوص بوده است. نکته دیگر این‌که احتمالاً طلاب در تفکیک شرایط ولایت فقیه به شرایط عمومی، اختصاصی و اخلاقی از آگاهی لازم برخوردار نمی‌باشند.

حدود ۵۸ درصد طلاب شرکت‌کننده در پیمایش با گویه پنجم آشنایی دارند. که متوسط ارزیابی می‌شود؛ یعنی تقریباً نیمی از طلاب آگاهی ندارند که از نظر امام، رفق و مدارا از شرایط اخلاقی ولایتِ فقها است و این ویژگی در ولی فقیه سبب تصرف قلوب مردم و جبران تلخی اجرای قوانین و نهی از منکر می‌شود. علت ناکافی بودن درصد آشنایی طلاب با گویه مذکور احتمالاً عدم پرداختن عوامل جامعه‌پذیری سیاسی و عدم مطالعه طلاب در خصوص گویه یاد شده در آثار امام است.

حدود ۷۸ درصد از طلاب به گویه‌های دو، سه و چهار پاسخ صحیح داده‌اند؛ که خوب ارزیابی می‌شود؛ یعنی اکثر طلاب نسبت به شرایط اخلاقی ولایتِ فقها از نظر امام از آگاهی کافی برخوردارند.

در مجموع حدود ۶۵ درصد طلاب از هفت گویه مربوط به شرایط ولایت فقیه، گزینه صحیح را انتخاب کرده‌اند؛ که این درصد از آگاهی، خوب ارزیابی می‌شود؛ اگر چه انتظار محقق بیشتر از این میزان بوده است.

۲. تجزیه و تحلیل میانگین آشنایی طلاب با وظایف ولایت فقیه
میزان آشنایی طلاب با وظایف ولایت فقیه با چهار گویه زیر مورد سنجش قرار گرفت.

جدول ۴: میانگین آشنایی طلاب با وظایف ولایت فقیه

شماره گویه‌ها	گویه‌ها	میانگین آشنایی
۱	تشکیل حکومت اسلامی برای اجرای احکام الهی بر فقهای جامع شرایط واجب نیست.	۷۴/۸
۲	در صورت عدم امکان تشکیل حکومت اسلامی توسط فقیه جامع شرایط، ولایت از آنان ساقط می‌شود.	۷۰/۱
۳	حفظ دین و جامعه اسلامی، افتا، قضاوت و ولایت از وظایف اصلی ولی فقیه است.	۸۸/۷
۴	تبلیغ اسلام، خدمت به مردم و جلب رضایت مردم از وظایف ولی فقیه است.	۷۰/۵
	میانگین	۷۶/۰۲

برابر داده‌های جدول بالا، حدود ۸۸ درصد طلاب با گویه سه آشنایی دارند؛ که عالی ارزیابی می‌شود؛ یعنی اکثر طلاب به‌خوبی آگاهی دارند که حفظ دین و جامعه اسلامی، افتا، قضاوت و ولایت از وظایف اصلی ولی فقیه است. علت آشنایی بالای طلاب با این گویه احتمالاً به‌خاطر این است که گویه مذکور از اصول و آموزه‌های مهم اسلام است و عوامل متعدد جامعه‌پذیری سیاسی به‌صورت مستمر و یکپارچه در ترویج و تبلیغ آن در ۴۲ سال گذشته جمهوری اسلامی ایران کوشیده‌اند.

حدود ۷۰ درصد طلاب نسبت به گویه دوم، پاسخ صحیح داده‌اند؛ که خوب ارزیابی می‌شود؛ یعنی اکثر طلاب می‌دانند که مطابق اندیشه حضرت امام، در صورت عدم امکان تشکیل حکومت اسلامی توسط فقیه جامع شرایط، ولایت از فقیه ساقط نمی‌شود.

حدود ۷۴ درصد طلاب نسبت به گویه یک، پاسخ صحیح داده‌اند؛ که خوب ارزیابی می‌شود؛ یعنی اکثر طلاب آگاهی دارند که از وظایف فقهای جامع شرایط بر اساس نظر امام، وجوب تشکیل حکومت اسلامی برای اجرای احکام الهی است.

حدود ۷۰ درصد طلاب با گویه چهار آشنایی دارند؛ که خوب ارزیابی می‌شود؛ یعنی اکثر طلاب آشنا هستند که تبلیغ اسلام، خدمت به مردم و جلب رضایت مردم مطابق اندیشه امام راحل از وظایف ولی فقیه است. البته انتظار محقق بیش از این میزان بوده است.

طلاب در مجموع به میزان ۷۶ درصد از وظایف ولایت فقیه برابر اندیشه امام خمینی(ره) آگاهی دارند. که خوب ارزیابی می‌شود.

۳. تجزیه و تحلیل میانگین آشنایی طلاب با اختیارات ولایت فقیه
میزان آشنایی طلاب با اختیارات ولایت فقیه با سه گویه زیر مورد سنجش قرار گرفت.

جدول ۵: میانگین درصد آشنایی طلاب با اختیارات ولایت فقیه

شماره گویه‌ها	گویه‌ها	میانگین آشنایی
۱	ولی فقیه در حکومت اسلامی، رهبری دینی و سیاسی مردم را بر عهده دارد.	۹۱/۵
۲	ولی فقیه در حکومت اسلامی عهده‌دار امور عمومی و خصوصی شهروندان است.	۵۵
۳	اختیارات ولی فقیه در اداره جامعه و حکومت همانند پیغمبر و امامان معصوم است.	۸۶/۸
	میانگین	۷۷/۷۶

با ملاحظه اطلاعات جدول فوق، آگاهی طلاب با گویه یک، بیش از ۹۱ درصد است؛ که عالی ارزیابی می‌شود؛ یعنی طلاب به میزان ۹۱ درصد آگاهی دارند که مطابق اندیشه حضرت امام، ولی فقیه در حکومت اسلامی، هم رهبری دینی و هم رهبری سیاسی مردم را بر عهده دارد. همچنین آگاهی طلاب با گویه سه، بیش از ۸۶ درصد است؛ که عالی ارزیابی می‌شود؛ یعنی بیش از ۸۶ درصد طلاب می‌دانند که در اندیشه امام، اختیارات ولی فقیه در اداره امور جامعه و حکومت همانند پیغمبر و امامان معصوم است.

حدود ۵۵ درصد از طلاب نسبت به گویه دو پاسخ صحیح داده‌اند؛ که متوسط ارزیابی می‌شود؛ به عبارت دیگر، حدود نیمی از طلاب نمی‌دانند که براساس اندیشه حضرت امام، ولی فقیه در حکومت اسلامی عهده‌دار امور عمومی شهروندان است؛ نه امور عمومی و خصوصی شهروندان. علت پایین بودن میزان آشنایی طلاب با گویه مذکور احتمالاً ناشی از عدم موفقیت عوامل جامعه‌پذیری سیاسی در خصوص موضوع، تأکید جریان‌های فکری خاص در بزرگ جلوه دادن بیش از حد جایگاه ولایت فقیه و معرفی آن در حد امامان معصوم و عدم دقت طلاب در گویه یاد شده باشد. در مجموع حدود ۷۷ درصد طلاب نسبت به وظایف ولایت فقیه بر اساس دیدگاه امام خمینی (ره) آگاهی دارند. که خوب ارزیابی می‌شود.

جمع‌بندی

در بررسی تطبیقی میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه براساس نظر حضرت امام می‌توان به این جمع‌بندی رسید که میزان آشنایی طلاب با اختیارات ولی فقیه با ۷۷ درصد و با وظایف ولایت فقیه با ۷۶ درصد، خوب و با شرایط ولایت فقیه با ۶۵ درصد، متوسط ارزیابی می‌شود. از علت‌های آگاهی پایین طلاب با شرایط ولایت فقیه، پرداخت ناکافی عوامل جامعه‌پذیری سیاسی و حوزه‌های علمیه نسبت به موضوع و عدم تفکیک شرایط ولی فقیه به شرایط عمومی، اختصاصی و اخلاقی و مطالعه ناکافی طلاب در این باره می‌باشد.

البته آگاهی قابل قبول طلاب بیشتر در گویه‌هایی است که از اصول اساسی اندیشه امام به حساب آمده و جنبه عمومی داشته و در طول ۴۲ سال گذشته جمهوری اسلامی ایران توسط عوامل جامعه‌پذیری سیاسی

مورد تأکید مکرر قرار گرفته است؛ اما طلاب نسبت به گویه‌هایی که جنبه تخصصی داشته و توسط عوامل جامعه‌پذیری سیاسی کمتر ترویج و تکرار شده‌اند، از آشنایی کمتر و ناکافی برخوردارند.

ج) تحلیل تطبیقی میزان آشنایی طلاب با شاخص‌های اصلی به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای در این قسمت پس از ارائه جدول داده‌ها، اطلاعات به دست آمده تحلیل و یافته‌های آن تبیین می‌شود.

جدول ۶: میانگین آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای جنس، وضع تأهل، محل سکونت و تابعیت

متغیرها	جنس		وضع تأهل		محل سکونت		تابعیت	
	مرد	زن	متاهل	مجرد	شهری	روستایی	ایرانی	خارجی
شرایط ولایت فقیه	۵۲/۸۷	۶۱/۲۰	۵۴/۹۲	۵۰/۶۶	۵۴/۵۱	۴۷/۷۰	۵۱/۱۳	۶۴/۲۷
وظایف ولایت فقیه	۵۰/۷۹	۵۶/۵۱	۵۲/۵۶	۴۷/۰۳	۵۱/۹۸	۴۴/۴۴	۵۰/۳۳	۵۸/۵۱
اختیارات ولایت فقیه	۷۱/۰۵	۷۲/۸۲	۷۲/۱۵	۶۶/۹۱	۷۱/۵۲	۶۵/۲۹	۷۰/۱۶	۷۵/۶۴
میانگین	۵۸/۲۳	۶۳/۵۱	۵۹/۸۷	۵۴/۸۶	۵۹/۳۳	۵۲/۴۷	۵۷/۲۰	۶۶/۱۴

جدول فوق میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه حسب متغیرهای زمینه‌ای جنس، وضع تأهل، سکونت و تابعیت را نشان می‌دهد.

مطابق داده‌های جدول مذکور، درصد آشنایی طلاب زن با شرایط و وظایف ولایت فقیه به ترتیب حدود ۹ و ۶ واحد بیشتر از درصد آشنایی طلاب مرد با آن دو است؛ بنابراین، متغیر جنس در میزان آشنایی طلاب با شرایط و وظایف ولایت فقیه تأثیرگذار بوده است. اما فاصله بین آشنایی طلاب مرد و زن با اختیارات ولایت فقیه حدود یک واحد است؛ بنابراین، متغیر جنس در میزان آشنایی طلاب با اختیارات ولایت فقیه مؤثر نبوده است. مجموع فاصله بین آشنایی طلاب مرد و زن با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه بیش از پنج واحد است. که نشان‌دهنده تأثیر متغیر جنس در میزان آشنایی طلاب با موارد یاد شده می‌باشد. درصد آشنایی طلاب متأهل با متغیرهای شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به ترتیب حدود ۴، ۵ و ۶ و در مجموع حدود ۵ واحد بیشتر از درصد آشنایی طلاب مجرد با موارد یاد شده است؛ بنابراین، متغیر وضع تأهل در میزان آشنایی طلاب تأثیرگذار بوده است؛

درصد آشنایی طلاب شهری با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به ترتیب حدود ۷، ۷ و ۶ واحد و در مجموع حدود ۷ واحد بیشتر از میانگین آشنایی طلاب روستایی با موارد یاد شده است؛ در نتیجه، متغیر محل سکونت در میزان آشنایی طلاب مؤثر بوده است. علت فاصله بین آن دو احتمالاً برخورداری طلاب شهری از امکانات تحصیلی و مطالعه بیشتر و انجام جامعه‌پذیری سیاسی قوی‌تر در میان آنان بوده است. میزان آشنایی طلاب خارجی با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به ترتیب حدود ۱۳، ۸ و ۵ واحد و در مجموع حدود ۹ واحد بیشتر از طلاب ایرانی است؛ بنابراین، متغیر تابعیت در میزان آشنایی طلاب مؤثر

بوده است. علت بالابودن درصد آشنایی طلاب خارجی با موارد مذکور احتمالاً ناشی از هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی مدارس، مراکز و مؤسسات محل تحصیل طلاب خارجی در ایران برای انتقال اندیشه سیاسی امام و باور ولایت فقیه به آنان است. همچنین انگیزه و مطالعه بیشتر آنان نسبت به طلاب ایرانی نیز می‌تواند در میزان آشنایی آنان مؤثر باشد.

جدول ۷: میانگین آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای سطح تحصیل و سن طلاب

متغیرها	سطح تحصیلی طلاب				سن طلاب به سال			
	سطح ۱	سطح ۲	سطح ۳	سطح ۴	زیر ۲۰	۲۰ تا ۴۰	۴۰ تا ۷۰	۷۰ به بالا
شرایط ولایت فقیه	۵۶/۹۵	۵۸/۰۳	۵۲/۶۹	۵۰/۹۷	۶۰/۵۳	۵۳/۳۹	۵۰/۵۶	۴۴/۴۴
وظایف ولایت فقیه	۵۴/۷۸	۵۴/۲۱	۴۹/۲۷	۵۲/۲۱	۴۷/۶۱	۵۱/۱۲	۴۹/۷۰	۵۰
اختیارات ولایت فقیه	۷۲/۹۲	۷۱/۲۱	۷۱/۱۷	۷۱/۱۷	۶۸/۶۱	۷۰/۸۴	۷۵/۹۶	۷۷/۷۸
میانگین	۶۱/۵۵	۶۱/۱۵	۵۷/۷۱	۵۸/۱۱	۵۸/۹۱	۵۸/۴۵	۵۸/۷۴	۵۷/۴۰

جدول شماره ۷ بیانگر میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه حسب متغیرهای سطح تحصیل و سن طلاب است.

درصد آشنایی طلاب از حیث سطوح تحصیلی (سطح یک، دو، سه و چهار حوزه علمیه) با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به هم نزدیک است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، میانگین فاصله بین آنها کمتر از ۵ واحد است. بنابراین، سطح تحصیلی طلاب در میزان آشنایی آنان با موارد یاد شده تأثیر نداشته است. علت نزدیک بودن میزان آشنایی آنان احتمالاً فقدان برنامه‌ریزی مدون، پله‌ای و تکاملی حوزه‌های علمیه برای سطوح مختلف تحصیلی حوزوی در خصوص موضوع می‌باشد.

همچنین مطابق داده‌های جدول فوق، میانگین آشنایی طلاب در گروه‌های سنی مختلف با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به هم نزدیک است. یعنی میانگین فاصله بین آنها کمتر از ۲ واحد است. بنابراین، متغیر سن نیز در میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه مؤثر نبوده است. شاید مهم‌ترین علت نزدیک بودن درصد آشنایی همه گروه‌های سنی به هم، فقدان هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی حوزه علمیه در مراحل مختلف تحصیلی برای طلاب در این خصوص باشد.

جدول ۸: میانگین آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای سطح تحصیل والدین طلاب

سطح تحصیل مادر			سطح تحصیل پدر			متغیرها
کارشناسی به بالا	سیکل/دیپلم	ابتدایی	کارشناسی به بالا	سیکل/دیپلم	ابتدایی	
۵۹/۸۴	۵۱/۲۳	۵۵/۴۸	۵۴/۲۹	۵۲/۵۸	۵۵/۸۵	شرایط ولایت فقیه
۵۵/۴۶	۴۹/۴۸	۵۲/۷۳	۵۱/۴۹	۵۱/۸۳	۵۲/۳۹	وظایف ولایت فقیه
۶۹/۳۳	۶۸/۷۲	۷۲/۹۰	۷۱/۸۴	۷۰/۰۹	۷۲/۷۵	اختیارات ولایت فقیه
۶۱/۵۴	۵۶/۴۷	۶۰/۳۷	۵۹/۲۰	۵۸/۱۶	۶۰/۳۳	میانگین

جدول شماره ۸، میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه حسب متغیر سطح تحصیل والدین طلاب را نشان می‌دهد.

میانگین فاصله آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه حسب متغیر تحصیلات پدر، کمتر از دو واحد و حسب متغیر تحصیلات مادر، کمتر از ۵ واحد است؛ بنابراین، متغیر تحصیلات والدین در میزان آشنایی آنان با موارد یاد شده تأثیرگذار نبوده است.

جدول ۹: میانگین آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای شغل والدین

شغل مادر		شغل پدر				متغیرها
سایر	خانه‌دار	سایر	فرهنگی	آزاد	کارگری و ...	
۵۳/۵۴	۵۴/۳۲	۵۲/۶۸	۵۳/۷۳	۵۵	۵۶/۰۳	شرایط ولایت فقیه
۴۹/۲۰	۵۱/۸۹	۵۱/۱۹	۵۱/۷۳	۵۱/۵۷	۵۲/۳۳	وظایف ولایت فقیه
۷۱/۳۰	۷۱/۳۲	۶۹/۰۴	۷۲/۳۵	۷۲/۶۸	۷۱/۸۱	اختیارات ولایت فقیه
۵۸/۰۱	۵۹/۱۷	۵۷/۶۳	۵۹/۲۷	۵۹/۷۵	۶۰/۰۵	میانگین

جدول شماره ۹، میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه حسب متغیر شغل والدین طلاب را به تصویر می‌کشد.

مطابق اطلاعات جدول یاد شده، میانگین فاصله آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه حسب متغیر زمینه‌ای شغل پدر، کمتر از یک واحد و حسب متغیر شغل مادر، کمتر از دو واحد است؛ بنابراین، متغیر شغل والدین در میزان آشنایی طلاب با موارد مذکور تأثیر نداشته است. البته میزان آشنایی طلاب با اختیارات ولایت فقیه در مجموع متغیرهای زمینه‌ای ۱۹ واحد بیشتر از درصد آشنایی آنان با شرایط و وظایف ولایت فقیه است. علت فاصله قابل توجه بین میزان آشنایی طلاب با شرایط و وظایف و بین اختیارات ولایت فقیه حسب متغیرهای زمینه‌ای، احتمالاً به دلیل توجه زیاد و مستمر عوامل جامعه‌پذیری سیاسی به‌ویژه

حوزه‌های علمیه، رسانه‌ها، نظام آموزشی و نهادهای مذهبی در ۴۲ سال گذشته جمهوری اسلامی ایران در باره اختیارات ولایت فقیه می‌باشد.

با عنایت به تحلیل داده‌ها در جداول مذکور، چهار متغیر زمینه‌ای جنس، وضعیت تأهل، محل سکونت و تابعیت در میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه تأثیرگذار بوده‌اند؛ ولی چهار متغیر زمینه‌ای سطح تحصیلی، سن، تحصیلات والدین و شغل والدین در میزان آشنایی آنان با موارد یاد شده مؤثر نبوده است.

نتیجه‌گیری

باور ولایت فقیه به‌عنوان یک منظومه فکری و طرح جایگزین نظام شاهنشاهی است که توسط امام خمینی (ره) مطرح شد و با ترویج آن توسط طلاب انقلابی، مورد قبول مردم گرفت و مبنای تأسیس نظام جمهوری اسلامی ایران گردید و برای استمرار آن نیز باید باور ولایت فقیه توسط طلاب حفظ و به نسل جدید منتقل شود. با توجه به بدیهی بودن تقدم مرحله آشنایی با باور ولایت فقیه برای حفظ و ترویج آن، میزان آشنایی طلاب با موضوع ولایت فقیه در سه شاخص شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه مورد بررسی قرار گرفت؛ تا نقاط قوت و کاستی‌ها مشخص شود.

در این جا برخی از نتایج مهم پژوهش حاضر به شرح ذیل ارائه می‌شود.

- در این تحقیق، ۱۴ گویه برای ساخت پرسش‌نامه و اجرای پیمایش جهت سنجش میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه با تأکید بر اندیشه امام خمینی (ره)، استخراج و معرفی شد؛
- برابر داده‌های تحقیق، طلاب به میزان ۶۵/۸ درصد با شرایط ولایت فقیه از نظر امام آشنایی دارند؛
که خوب ارزیابی می‌شود؛ اگرچه با توجه به اهمیت موضوع و طلاب مستقر در قم، انتظار محقق بیش از این میزان بوده است.

- میانگین آشنایی طلاب با وظایف ولایت فقیه ۷۶/۰۲ درصد است. که خوب ارزیابی می‌شود.

- میانگین آشنایی طلاب با اختیارات ولایت فقیه ۷۷/۷۶ درصد است. که خوب ارزیابی می‌شود.

- مطابق داده‌های مذکور، میزان آشنایی طلاب با اختیارات ولایت فقیه در رتبه اول، با وظایف ولایت فقیه در رتبه دوم و با شرایط ولایت فقیه در رتبه سوم قرار می‌گیرد.

- میزان آشنایی طلاب با برخی از گویه‌های مربوط به شرایط ولایت فقیه مثل گویه ۱ و ۶ ضعیف و با بعضی دیگر از گویه‌ها مثل گویه ۵ از شرایط ولایت فقیه و گویه ۲ از اختیارات ولایت فقیه، متوسط و با تعدادی دیگر از گویه‌ها مثل گویه ۷ از شرایط، گویه ۳ از وظایف و گویه ۱ و ۳ از اختیارات ولایت فقیه، عالی بوده است. ولی در مجموع، میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه خوب ارزیابی می‌شود.

از ویژگی این مقاله، کاربردی بودن پژوهش حاضر، مطالعه میدانی و دقیق وضعیت طلاب در خصوص موضوع، نو و جدید بودن این دسته از پژوهش‌ها پیرامون موضوع ولایت فقیه در حوزه‌های علمیه با روش پیمایش است.

پیشنهادها

به دنبال درک وضع موجود و با تکیه بر نتایج و یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای زیر به منظور تحکیم و افزایش میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه ارائه می‌شود.

۱. برنامه‌ریزی و تلاش مستمر، متعالی و مرحله‌ای برای حفظ و بهبود آگاهی طلاب با موضوع ولایت فقیه در همه ابعاد به‌ویژه در خصوص شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه با تأکید بر اندیشه حضرت امام(ره) مدنظر مسئولان قرار گیرد؛

۲. در ترویج و تبیین شرایط ولایت فقیه برای طلاب، هر سه قسم شرایط عمومی، اختصاصی و اخلاقی ولایت فقیه مورد تأکید قرار گیرند؛

۳. در برنامه‌ریزی برای آشنایی بیشتر طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه از منابع متعدد صاحب‌نظران اسلامی معاصر با اولویت آثار و کتاب‌های امام‌راحل(ره) مثل کتاب ولایت فقیه استفاده شود؛

۴. برای حفظ و انتقال موضوع ولایت فقیه به طلاب حوزه‌های علمیه از ظرفیت همه عوامل جامعه‌پذیری سیاسی استفاده شود؛ از جمله بهره‌گیری از نظام آموزشی مانند تدوین و تدریس متون آموزشی، بهره‌گیری از مؤسسات و نهادهای مذهبی مانند مساجد، حسینیه‌ها و دستگاه‌های فرهنگی کشور مثل دفتر تبلیغات اسلامی و مراکز بسیج مدارس علمیه و استفاده از رسانه‌های گروهی مثل فضای مجازی، نشریات و روزنامه‌ها؛

۵. به دلیل تأثیر چهار متغیر زمینه‌ای جنس (زن/ مرد)، وضع تأهل، محل سکونت (شهری/ روستایی) و تابعیت (طلاب ایرانی/ خارجی)، در میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه، شایسته است، برنامه‌ریزان و مجریان، برنامه‌های خود را برای حفظ و افزایش آگاهی طلاب با ابعاد ولایت فقیه به تفکیک متغیرهای مذکور تنظیم و اجرا نمایند؛

۶. نظر به عدم تأثیر چهار متغیر زمینه‌ای سطح تحصیلی، سن، تحصیلات و شغل والدین در میزان آشنایی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه، نیازی نیست تا برنامه‌ریزان و مجریان، برنامه‌های خود را به تفکیک متغیرهای یاد شده تدوین و اجرا نمایند؛

۷. انتخاب جملات و مفاهیم کلیدی و محکمت‌مربوط به شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه با محوریت اندیشه امام‌راحل(ره) به صورت عبارات متقن، کوتاه، گویا و جذاب از قبیل «اختیارات ولایت فقیه در اداره جامعه و حکومت همانند پیغمبر و امامان معصوم است» و بکارگیری منظم و مستمر آن در فضای مجازی، دیوارنوشته‌های مدارس، مؤسسات و مراکز آموزشی و پژوهشی حوزوی، تیزر(آگهی) تبلیغاتی در برنامه‌های متناسب صدا و سیما، از راهکارهای مناسب دیگر برای ترویج نظریه ولایت فقیه و حفظ و افزایش

آشنایی طلاب پیرامون ولایت فقیه است؛ همچنین، راه‌اندازی نشریات علمی پیرامون ولایت فقیه ویژه طلاب و یا اختصاص مقالات و اولویت در جذب و انتشار مقالات طلاب در نشریات علمی موجود در خصوص موضوع، برنامه‌ریزی و برگزاری منظم دوره‌های آموزشی کوتاه مدت، جشنواره‌های علمی، مسابقات فرهنگی، کارگاه‌ها و کرسی‌های آزاداندیشی، تشویق به اخذ پایان‌نامه و رساله طلاب پیرامون ولایت فقیه، اولویت قرار دادن انتخاب کتاب سال حوزه در این خصوص، تشویق طلاب به تألیف کتاب، مقالات پژوهشی، ترویجی و تخصصی و حتی تولید فیلم و کلیپ‌های کوتاه در خصوص موضوع برای استفاده در فضای مجازی، از راهکارهای مناسب دیگر برای حفظ و بهبود آگاهی طلاب پیرامون ولایت فقیه است؛

۸. بر اساس نتایج پژوهش حاضر در کشف درصد آگاهی طلاب با شرایط، وظایف و اختیارات ولایت فقیه، برنامه‌ریزی برای حفظ و بهبود آشنایی طلاب با متغیرهای مذکور بر اساس اولویت‌های ذیل توصیه می‌شود:

اولویت اول؛ برنامه‌ریزی برای افزایش آشنایی طلاب با شرایط ولایت فقیه؛

اولویت دوم؛ برنامه‌ریزی برای افزایش آگاهی طلاب با وظایف ولایت فقیه؛

اولویت سوم؛ برنامه‌ریزی برای افزایش آشنایی طلاب با اختیارات ولایت فقیه.

محقق امیدوار است که مسئولان فرهنگی کشور و مراکز حوزوی به نتایج و پیشنهادهای این پژوهش عنایت نموده، متناسب با توانمندی، ظرفیت و امکانات خود و با توجه به نیازهای موجود در بهبود آشنایی طلاب با باور ولایت فقیه بیش از پیش کوشا باشند.

References

- Tavassoli, Gholamabbas (1990). *Sociological Theories*, First Edition, Tehran: Samat. (In Persian)
- Akbari Moallem, Ali (2017). *Indices of Imam Khomeini's Political Thought*, Tehran: Islamic Azad University, Imam Memorial Branch. (In Persian)
- Amid, Hassan (1984). *Farhang Amid*, first edition, Tehran: Amir Kabir Publications, first volume. (In Persian)
- Anvari, Hassan (2002). *Farhang Bozorg Sokhan*, first edition, Tehran: Sokhan Publications, first volume. (In Persian)
- Dehkoda, Ali Akbar (1994). *Dehkoda Dictionary*, under the supervision of Dr. Mohammad Moein and Dr. Seyed Jafar Shahidi, first edition of the new period, Tehran: Institute of Publishing and Printing, University of Tehran, Volume 13 (Mozaff-Nawakhaneh). (In Persian)
- Delavar, Ali (2000). *Research Methods in Psychology and Educational Sciences*, Eighth Edition, Tehran: Editing Publishing Institute. (In Persian)

- Hassanzadeh, Ramazan (2010). *Research Methods in Behavioral Sciences*, Ninth Edition, Tehran: Savalan Publishing. (In Persian)
- De Vas, D. A (2011). *Survey in Social Research*, translated by Houshang Naebi, Ch 13, Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Javadi Amoli, Abdullah (2012). *Velayat-e-Faqih: Velayat-e-Faqih and Justice*, 14th edition, Qom: Esra Publishing Center. (In Persian)
- Julius Gould, William L. Kolb (2005). *Culture of Social Sciences*, Translators Group, Second Edition, Tehran: Maziar Publications. (In Persian)
- Kamali, Ali Akbar (1995). *A Study of the Concept of Political Socialization*, First Edition, Tehran: Deputy of Education of the Islamic Propaganda Organization. (In Persian)
- Khomeini (RA), Ruhollah (1986). *the affairs and powers of the Supreme Leader*, translation of the topic of the Supreme Leader from the book Al-Bayy, first edition, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. (In Persian)
- Khomeini (RA), Ruhollah (1992). *Sharh Chehel Hadith*, fourth edition, Tehran: Institute for Organizing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA). (In Persian)
- Khomeini (RA), Ruhollah (1999). *Imam Sahifa, Collection of works of Imam Khomeini (RA)*, first edition, Tehran: Institute for Organizing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA), Volumes 4, 5, 8, 9, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 19 and 21. (In Persian)
- Khomeini (RA), Ruhollah (1999). *Velayat-e Faqih*, ninth edition, Tehran: Institute for Organizing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA). (In Persian)
- Khomeini (RA), Ruhollah (2012). *Sharh Hadith of the Soldiers of Wisdom and Ignorance*, fourth tenth edition, Tehran: Institute for Organizing and Publishing the Works of Imam Khomeini (RA). (In Persian)
- MacIver. r. M (1965). *Society and Government*, translated by Ebrahim Ali Kani, Tehran: book translation and publishing company. (In Persian)
- Montazeri, Hossein Ali (1990). *The jurisprudential principles of the Islamic government, Persian translation of studies in Velayat-e-Faqih*, translated by Mahmoud Salavati, volume two (Imamate and leadership), Qom: publication of thought. (In Persian)
- Nabavi, Behrooz (1996). *Introduction to the research method in social sciences*, 17th edition, Tehran: Farvardin Library. (In Persian)
- Naderi, Ezzatollah; Naraghi, Seif (1998). *Research Methods and How to Evaluate it in Humanities with Emphasis on Educational Sciences*, Fourteenth Edition, Tehran: Badr Publications. (In Persian)
- Sarmad, Zohreh; Bazargan, Abbas; Hejazi, Elahe (1999). *Research Methods in Behavioral Sciences*, Second Edition, Tehran: Agah Publications. (In Persian)
- Taremi Rad, Hassan; and et al (2010). "Theological Seminary", Encyclopedia of the Islamic World, Volume 14, Number 1, Tehran: Islamic Encyclopedia Foundation. (In Persian)